

Л. Р. Головащенко, Л. О. Хоменко, В. П. Бодєко, С. І. Примаченко

Моніторинг публікацій у вітчизняних ЗМІ з проблем науки та діяльності НАН України, а також інформаційної активності вчених НАН України за період 2009–2013 рр.

За результатами моніторингу статей про науку у вітчизняних ЗМІ за 2009–2013 роки оцінено потенціал вітчизняних ЗМІ у формуванні соціально значущого образу науки та науково-технічної діяльності НАН України. Висвітлено методологію моніторингу. Надано результати аналізу даних щодо тематики публікацій у вітчизняних ЗМІ з проблем науки та діяльності НАН України (рейтинг періодичних видань за кількістю статей, присвячених проблемам науки та діяльності НАН України, рейтинги тематичних рубрик за публікаціями у вітчизняних ЗМІ), інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України у вітчизняних ЗМІ, змістових характеристик публікацій. За даними моніторингу визначені відділення НАН України з найбільшою інформаційною активністю у вітчизняних ЗМІ.

Ключові слова: моніторинг, вітчизняні засоби масової інформації, Національна академія наук України, інформаційна активність, академіки НАН України, члени-кореспонденти НАН України.

Вступ. Наведені у статті результати моніторингу є продовженням аналогічних досліджень, які розпочалися ще у 90-х роках і відображені у звітах, статтях [1], аналітичних записках до керівництва Президії НАН України та є складовою частиною циклу публікацій з проблем популяризації науки в ЗМІ [2]. Ці дослідження досі є актуальними і цікавими, оскільки питання формування взаємовідносин науки та ЗМІ залежить не лише від активності самих науковців, а й від державної політики, яка останнім часом різко змінюється, та рівня інноваційного розвитку суспільства та його довіри до науки. На думку дослідників, відверта дискусія у вітчизняних ЗМІ про стан наукової сфери є свідченням демократичного

© Л. Р. Головащенко, Л. О. Хоменко, В. П. Бодєко, С. І. Примаченко, 2016

підходу керівництва НАН України до реформування академічної науки та перспектив її подальшого розвитку.

Головна мета статті – привернути увагу наукової спільноти до важливості питання популяризації проблем науки у вітчизняних ЗМІ. Вважаємо, що це допоможе активізувати ту частину науково-академічної спільноти, яка зацікавлена в збереженні свого авторитета в суспільстві, намагається залучити молодь до своїх лав і спонукати журналістів до адекватного висвітлення проблем науки. Зусилля щодо розширення контактів науки з вітчизняними ЗМІ (і опосередковано – з громадськістю) можна ототожнити з деякими аспектами т. зв. public relations (PR). Допоміжна мета статті – запропонувати результати моніторингових досліджень керів-

никам наукових підрозділів як робочий матеріал для вироблення нових ефективних управлінських рішень з проблем взаємодії «наука – ЗМІ» та нових методів самоствердження науки у сучасному суспільстві.

Методологічні аспекти. За результатами моніторингу статей про науку у вітчизняних ЗМІ за 2009–2013 роки, який проводився в рамках підрозділу «Здійснення моніторингу публікацій у вітчизняних ЗМІ з проблем науки та діяльності НАН України, а також інформаційної активності вчених НАНУ» наукової теми відділу «Дослідження проблем трансформації наукового потенціалу НАН України з урахуванням кризових явищ в економіці України» [3], було оцінено потенціал вітчизняних ЗМІ у формуванні соціально значущого образу науки та науково-технічної діяльності НАН України. Також було узагальнено дані, які відображають: а) роль ЗМІ у формуванні громадського та культурного іміджу НАН України; б) активність представників академічного співтовариства у формуванні соціально значущого образу науки у суспільстві.

Під час проведення бібліографічного аналізу та моніторингу відображення проблем науки та діяльності НАН України в провідних друкованих вітчизняних ЗМІ вивчалися матеріали 27 вітчизняних ЗМІ з 2009 по 2013 роки з метою отримання таких результатів:

- визначення показників відображення тематики, пов'язаної з діяльністю НАН України, і розрахунок загальних рейтингів періодичних видань, що публікували відповідні матеріали протягом зазначеного періоду;

- виділення до 10 періодичних видань, що лідирують за кількістю статей з наукової тематики («видань-лідерів»);

- визначення показників інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України

(з динамікою за роками);

- визначення деяких змістових характеристик інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України в ЗМІ (з динамікою за роками);

- визначення показників інформаційної активності у вітчизняних ЗМІ академіків та членів-кореспондентів НАН України за відділеннями НАН України.

В середньому протягом року оброблялося близько 3800 номерів газет, з яких до 1000 статей, а в останні два роки (2012–2013) – до 1300–1500 статей було відібрано для проведення бібліографічного аналізу з проблем науки. Кількість статей за роками є такою: 2009 рік – 625 статей; 2010 – 900 статей; 2011 – 1300 статей; 2012 – 1135 статей; 2013 – 1500 статей. Аналіз такого масиву дозволяє виявити достатньо достовірні тенденції у висвітленні проблем науки у вітчизняних ЗМІ та оцінити публікаційну активність вчених НАН України.

Важливо врахувати, що частота, рівень та характер тематики й змісту публікацій можуть розглядатися як важливі індикатори статусу науки і наукового співтовариства в сучасному українському суспільстві.

Для кращого відображення позиції державних і громадських структур щодо науки необхідно також брати до уваги кількість та особливості публікацій у державних (у т. ч. урядових) та недержавних (неурядових) ЗМІ.

Аналіз тематики публікацій у вітчизняних ЗМІ, присвячених проблемам науки та діяльності НАН України. Проведений аналіз дозволив визначити загальні показники відображення у вітчизняних ЗМІ тематики, пов'язаної з діяльністю НАН України. В результаті ранжування газетних видань за рейтингом статей з наукової тематики та проблем взаємодії науки із суспільством отримано результати, надані в табл. 1.

Таблиця 1

Рейтинг періодичних видань за кількістю статей, присвячених проблемам науки та діяльності НАН України (2009–20013 рр.)

Назва видання		Кількість публікацій та рейтинги за роками				
		2009	2010	2011	2012	2013
1	Урядовий кур'єр	65 (2)	87 (2)	182 (1)	132 (2)	215(2)
2	Голос України	44 (5)	62 (8)	115 (2)	105 (4)	187(3)
3	Світ	60 (4)	70 (5)	84 (5)	128 (3)	120(4)
4	День	42 (6)	105 (1)	154 (2)	141 (1)	219(1)
5	Дзеркало тижня	76 (1)	75 (3)	77 (6)	81 (5)	96(5)
6	Комсомольская правда	30 (7)	71 (4)	106 (3)	77 (6)	84(7)
7	2000	61 (3)	41 (7)	58 (7)	38 (8)	63(10)
8	Демократична Україна	–	16 (8)	–	31 (9)	27(-)
9	Сьогодні	27 (8)	–	–	54 (7)	81(8)
10	Факты и комментарии	–	20 (9)	57 (8)	27 (10)	49(11)
11	Освіта України	–	–	–	–	94(6)

Дані табл. 1 вказують на збільшення загальної кількості статей з проблем науки в усіх представлених виданнях, але якщо за попередній період моніторингу (2004–2008) безумовними «лідерами» були державні видання «Голос України» та «Урядовий кур'єр», то починаючи з 2010 року безумовним і послідовним «лідером» стає газета «День». Зважаючи на це ми можемо констатувати, що кількісні показники публікацій є відображенням редакційної політики цієї газети – створення постійної рубрики (про історію України), залучення до співпраці вчених (у тому числі науковців з установ НАН України), надання можливості вченим висловлювати свою думку з проблемних питань на її сторінках.

У 2012–2013 роках у рамках обговорення проекту Закону України «Про освіту» на сторінках преси розгорнулася дискусія з широкого кола питань. Лідером з цієї тематики стала газета «Освіта України», що дозволило їй посісти 6 місце у рейтингу за 2013 рік.

Постійну інформаційну підтримку науковці мають від спеціалізованого науково-інформаційного видання «Світ». У рейтингу воно посідає 3–4 місце.

Державні ЗМІ «Голос України» та «Урядовий кур'єр» також збільшували кількість публікацій з проблем науки, що дозволяло сподіватися на підтримку розвитку сектору

науки з боку держави. У рейтингу ці видання посідають 2–3 місце.

З метою об'єктивного підходу до питання відображення проблем науки у вітчизняних ЗМІ потрібно підкреслити особисту роль самих учених, зокрема представників НАН України, у відстоюванні позицій науки в суспільстві та захисті власних інтересів. Так, декілька разів на рік висловлювали свою думку у вітчизняних ЗМІ академіки НАН України В. Локтев, А. Наумовець, Я. Яцків. Вони були активними учасниками дискусії з питань місця науки та наукового світогляду в суспільстві, висвітлювали критичні погляди на політику держави щодо розвитку наукової сфери України.

Значну увагу питанням популяризації науки у ЗМІ приділяє президент НАН України Б. Є. Патон. Про це свідчать його статті та низка інтерв'ю, наданих журналістам, реплік та повідомлень, надрукованих як у вітчизняних, так і в закордонних періодичних виданнях (у т. ч. в газеті «Поиск»). Вважаємо за доцільне звернути увагу на декілька інтерв'ю, надрукованих вітчизняними ЗМІ протягом 2011–2013 років:

«Політики не повинні ігнорувати пропозиції вчених», газета «Демократична Україна», 15.04.2011, № 15, с. 10.

«Екологічна «ємність» Землі не безмежна: сьогодні небезпека піднялася на весь зріст», газета «День», 20.04.3011, № 70, с. 1, 6.

«Наука стане пріоритетом – без цього Україна не матиме майбутнього, на яке заслуговує», газета «Урядовий кур'єр», 06.08.2011, № 143, с. 7.

«Мрію, щоб наука стала основою нашого життя і руху вперед для України», газета «Голос України» 26.11.2011, № 223, с. 9.

«Ми перші у світі починаємо зварювати людські кісті», газета «Демократична Україна», 25.11.11, № 47, с. 19.

«Академическая форма науки полностью себя оправдывает», газета «Поиск», листопад 2011, № 46, с. 23.

«Велика українська енциклопедія сприятиме поступу нашого суспільства», газета «Урядовий кур'єр», 17.01.2013, № 10, с. 1, 7.

«Держава повинна всіма засобами своєї політики стимулювати попит на наукову продукцію та інновації з боку бізнесу», газета «Світ», № 1–2, с. 2–3.

«Достояние республики», газета «Поиск», листопад 2013, № 45, с. 10.

«Треба працювати та жити», газета «Голос України», 27.11.2013, № 2, с. 10–11.

«Вчений повинен бути високоморальним і чесним. Чесним перед наукою і перед суспільством», газета «Світ», листопад, 2013, № 43–44, с. 2–3.

«За незалежної України на кожен гривню державної підтримки інновацій Інститут електрозварювання повернув до держбюджету понад 4 гривні», газета «Урядовий кур'єр», 27.11.2013, № 219, с. 6–7.

В цих публікаціях порушується широкі коло питань: від професійних здобутків та новітніх технологій вчених Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України до світоглядних та ідеологічних аспектів розвитку науки; від перспектив НАН України до взаємодії науки із владою.

Досліджуваний період (2009–2013 роки) характеризується значною публікаційною активністю вчених, насамперед НАН України, у вітчизняних ЗМІ. В цей період було надруковано багато статей вчених, державних діячів, сторонніх спостерігачів, які висловлювали свої думки та ставлення стосовно подальшого розвитку та реформування науки, зокрема НАН України. Пропозиції були від радикальних (вимоги докорінних структурних змін) до консервативних (пов'язаних із визначенням можливості реформування НАН України

за умови її збереження як координаційної інституції щодо розвитку фундаментальної науки).

Слід відзначити багато спільного в баченні основних проблем науки в Україні у всіх авторів публікацій незалежно від того, яку позицію вони висловлювали стосовно реформування НАН України та підвищення ефективності наукової системи України – радикально-реформістську чи помірковано-консервативну. За результатами аналізу публікацій за 2012–2013 роки основні проблеми стосуються як стратегічних, так і тактичних аспектів функціонування науки в українському суспільстві:

- проблеми місця і ролі науки в суспільно-економічному та культурному розвитку, пов'язані зі стратегією розвитку науки в Україні;

- проблеми, пов'язані з відсутністю цілісної державної політики у науковій сфері, зокрема інноваційної моделі економічного розвитку;

- проблеми, пов'язані з інноваційною інфраструктурою;

- проблеми, пов'язані з фінансуванням науки, із залученням та використанням бюджетних коштів, інституцій, грантів;

- проблеми, пов'язані з матеріально-технічною базою наукових досліджень;

- проблеми, пов'язані з інтеграцією науки і освіти;

- проблеми, пов'язані з кадровим складом української науки та НАН України;

- критичні зауваження на адресу керівництва НАН України

Протягом 2012 року за наведеною тематикою у вітчизняних ЗМІ було надруковано близько 30 статей, серед яких 7 статей містять критичні зауваження на адресу учених, внутрішньої політики НАН України, яка нібито не в змозі налагодити ефективний процес отримання наукових результатів. Інші 23 публікації мають характер конструктивної критики, коли автори демонструють розуміння всієї глибини проблем наукової сфери (ставлення держави до проблем науки, в т. ч. мізерне фінансування та відсутність зацікавленості у провадженні наукових результатів українських учених усередині країни) та пропонують своє бачення виправлення ситуації в науковій сфері.

У табл. 2 наведено показники публікацій з проблем НАН України та публікацій критичної спрямованості як з проблем науки, так і на адресу НАН України:

Таблиця 2

Показники публікацій про діяльність НАН України у вітчизняних ЗМІ (2009–2012 рр.)

Рік	Публікації з проблем НАН України та публікації критичної спрямованості з проблем науки в Україні та на адресу НАН України					
			Критичне ставлення до політики влади з питань розвитку науки України		Критичне ставлення до вчених та керівництва НАН України	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%
2009	173	27,6	70	11,5	10	1
2010	178	18,6	38	5,5	5	0,5
2011	135	10,3	50	3,8	25	1,9
2012	100	8,8	23	2	7	0,6
2013	125	11,4	50	3,4	8	0,5

Цікаві результати також отримано в напрямках, які були ранжировані за рейтингом (табл. 3).

Таблиця 3

Рейтинги тематичних рубрик за публікаціями у вітчизняних ЗМІ (2009–2013 рр.)

Тематичні рубрики	Кількість публікацій та рейтинги за роками					
	2009	2010	2011	2012	2013	Загальний рейтинг
Діяльність та внутрішній інституційний розвиток НАН України, в т. ч. питання її можливої реорганізації; реорганізація української науки в цілому	173 (1)	178 (1)	135 (1)	100 (1)	125 (1)	1
Перспективний розвиток вітчизняної та світової науки; нові напрями наукового пошуку; нові відкриття	71 (2)	63 (2)	69 (2)	91 (2)	61 (3)	2
Роль науки в розв'язанні екологічних питань, особливо у зв'язку з чорнобильською тематикою	65(3)	58 (3)	33 (4)	58 (4)	56 (4)	4
Взаємодія науки та освіти; проблеми статусу та розвитку вузівської науки	31(4)	53 (4)	57 (3)	69 (3)	84 (2)	3
Взаємодія науки й суспільства, роль держави в розвитку наукових досліджень, питанням практичної співпраці НАН України з урядом	3(14)	4 (14)	18 (8)	13 (4)	11 (7)	5
Взаємодія науки та економіки	13 (9)	19 (9)	17 (9)	18	26 (8)	10
Роль науки у вдосконаленні медичних технологій та методик	23 (6)	27 (6)	15 (10)	25 (8)	25 (10)	9
Ювілеї вчених і наукових установ, нагороди та премії за наукову діяльність	28 (5)	26 (7)	23 (7)	36 (5)	28 (7)	7
Конференції, симпозиуми	18 (8)	40 (4)	27 (5)	37 (4)	38 (5)	5

Власна інноваційна діяльність	8 (12)	29 (5)	25 (6)	31 (6)	35 (6)	6
Міжнародне співробітництво у галузі наукових досліджень	9 (11)	13 (10)	15 (10)	21 (9)	27 (9)	11
Місце української науки та технологій в дослідженні космосу	11 (10)	8 (11)	13 (12)	11 (10)	12 (12)	12
Роль науки у вдосконаленні видобувних, енергозберігаючих та екологічних технологій	18 (7)	21 (8)	23 (7)	27(7)	17 (11)	8
Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність наукових інституцій, зокрема НАН України	–	–	–	–	–	–
Технопарки	2 (14)	2 (15)	–	–	–	15
Про засідання Прес-клубу НАН України	–	–	–	–	–	–
Взаємодія науки, політики та ідеології	3 (15)	5 (12)	5 (11)	8 (11)	12 (13)	14

Аналіз інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України у вітчизняних ЗМІ. Наступний актуальний зріз аналізу зазначеного інформаційного масиву – репрезентація та інтерпретація показників інформаційної активності представників наукового співтовариства України у вітчизняному інформаційному полі. В ході дослідження встановлено, що публікації академіків та членів-кореспондентів НАН України складають в середньому 20–25% від загальної кількості публікацій з проблем науки у вітчизняних ЗМІ.

За 2009 рік – 136 публікацій (47 академіків публікувалися 111 разів; 22 члени-кореспонденти стали авторами 25 публікацій);

За 2010 рік – 181 стаття (48 академіків – у 164 публікаціях; 17 членів-кореспондентів – у 17 публікаціях);

За 2011 рік – 204 публікації (44 академіків – у 172 публікаціях; 20 членів-кореспондентів – у 32 публікаціях);

За 2012 рік – 117 публікацій (47 академіків – у 91 публікації; 17 членів-кореспондентів – 25 публікацій);

За 2013 рік – 210 публікацій (49 академіків – автори 174 публікацій, 29 членів-кореспондентів – 36 публікацій).

Протягом досліджуваного періоду інформаційна активність академіків та членів-кореспондентів НАН України була в цілому стабільною з незначним зниженням у 2012 році (табл. 4).

Таблиця 4

Інформаційна активність академіків та членів-кореспондентів НАН України (2009–2013 рр.)

		2009	2010	2011	2012	2013
Академіки НАН України	Авторів	47	48	44	47	49
	Публікацій	111	164	172	91	174
Чл.-кор. НАН України	Авторів	22	17	20	17	29
	Публікацій	25	17	32	25	36
Усього	Авторів	69	65	64	64	78
	Публікацій	136	181	204	116	210

Показники інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України представлено на рис. 1, 2.

Рис. 1. Показники інформаційної активності академіків НАН України за роками

Рис. 2. Показники інформаційної активності членів-кореспондентів НАН України за роками

Вважаємо за необхідне виділити публікації академіків та членів-кореспондентів НАН України з-серед загального масиву інформації з проблем науки. В табл. 5 дані про загальну кількість статей з проблем науки представлено як вибіркового масиву, відібраний для подальшого аналізу. Також вказано дані про інформа-

ційну активність академіків та членів-кореспондентів НАН України за роками та їх частку в інформаційному просторі вибіркового масиву. Незмінним є тільки загальний масив українських ЗМІ – 27 видань (приблизно 3800 номерів), який був основою для проведення досліджень.

**Показники інформаційної активності членів НАН України
(2009–2012 рр.) у вітчизняних ЗМІ (публікації з проблем науки)**

Рік	Загальний масив вітчизняних ЗМІ		Вибірковий масив статей	Статті академіків НАН України		Статті чл.-кор. НАН України		Загальна кількість статей членів НАН України	
	Кількість видань	Кількість номерів	Кількість статей з проблем науки	Загальна кількість статей	%	Загальна кількість статей	%	Кількість статей	%
2009	27	3800	625	111	17,7	28	4	136	21,7
2010	27	3800	900	164	12,2	27	0,9	181	34,8
2011	27	3800	1300	172	13	30	2,4	204	15,5
2012	27	3800	1135	91	6,2	26	2,3	117	10,3
2013	27	3800	1535	174	11,3	36	2,3	210	13,6

Аналіз якісного стану інформаційної активності академічного наукового співтовариства з точки зору його змістової складової також охоплює характер і жанр публікацій академіків та членів-кореспондентів НАН України у вітчизняних ЗМІ. Нам вдалося конкретизувати масив цих публікацій за характером особистої ініціативи та участі того чи іншого вченого у створенні інформаційного або публіцистичного матеріалу. Було виділено:

а) авторські публікації, до яких включено публіцистичні та аналітичні статті та передмови, газетні репліки та повідомлення;

б) публікації, створені у взаємодії з професіональним журналістами: бесіди, інтерв'ю, розмови, коментарі тощо.

Публікаційна активність українських вчених-академіків як самостійних авторів протягом 2009–2013 років мала мінливу динаміку: 2009 рік – 33 статті, 2010 – 55 статей, 2011 – 62 статті, 2012 – 45 статей, 2013 – 28 статей. Натомість кількість матеріалів, створених у взаємодії з газетами-професіоналами, характеризується більш явною синусоїдальною динамікою:

72 публікації у 2009 році, зниження до 56 публікацій у 2010 році, підвищення до 110 публікацій у 2011 році, зниження до 46 публікацій у 2012 році і знов різке збільшення до 146 публікацій у 2013 році.

Інформаційна активність членів-кореспондентів НАН України у вітчизняних ЗМІ є значно скромнішою. Протягом досліджуваного періоду вона знижується до 8–10 авторських статей на рік і виглядає таким чином: 2009 рік – 15 статей, 2010 – 10 статей, 2011 – 8 статей, 2012 – 10 статей, 2013 – 11 статей. Що стосується статей та інтерв'ю у взаємодії з журналістами, то показники мають таку динаміку: 2009 рік – 13 публікацій, 2010 – 17 публікацій, 2011 – 22 публікації, 2012 – 17 публікацій, 2013 – збільшення до 25 публікацій. Доволі показовим є відставання членів-кореспондентів від академіків у абсолютних показниках, а якщо врахувати чисельну більшість членів-кореспондентів у складі академічної корпорації, то це відставання зростає ще у кілька разів. Це продемонстровано на рис. 3, 4.

Рис. 3. Змістові характеристики інформаційної активності академіків НАН України за роками

Рис. 4. Змістові характеристики інформаційної активності членів-кореспондентів НАН України за роками

Як для академіків, так і для членів-кореспондентів НАН України спостерігаємо помітне переважання кількості публікацій, здійснених за участі журналістів-професіоналів. Це спонукає глибше замислитися над перспективами співпраці вчених та журналістів у висвітленні проблем науки, а також, враховуючи позитивний міжнародний досвід, над необхідністю спеціальної підготовки наукових журналістів, здатних професійно займатися висвітленням про-

блем вітчизняної науки та роз'ясненням її значення для українського суспільства.

Ще однією цікавою характеристикою, що дозволяє аналізувати змістовий зріз інформаційної активності вітчизняних вчених — дійсних членів та членів-кореспондентів НАН України, є розподіл їх публікацій у ЗМІ за відділеннями НАН України. У табл. 6 наведено дані про найактивніші в цьому плані академічні підрозділи.

**Рейтинг публікацій дійсних членів та членів-кореспондентів НАН України
у вітчизняних ЗМІ за відділеннями НАН України (2009–2013 рр.)**

Відділення НАН України	Розподіл публікацій за відділеннями НАН України та рейтинг за п'ятиріччя					
	2009	2010	2011	2012	2013	Усього та заг. рейтинг
Відділення молекулярної біології, біохімії, експериментальної та клінічної фізіології	14	20	25	8	14	81 (5)
Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства	17	19	6	9	32	83 (4)
Відділення фізики й астрономії	13	24	14	12	33	96 (3)
Відділення історії, філософії й права	19	27	25	15	34	120 (1)
Відділення наук про землю	7	7	14	2	1	31 (8)
Відділення хімії	5	5	6	9	5	30 (9)
Відділення загальної біології	–	7	5	5	–	17 (10)
Відділення економіки	19	20	24	13	34	110 (2)
Відділення інформатики	11	12	10	3	8	54 (7)
Відділення літератури, мови та мистецтвознавства	6	20	15	21	15	77 (6)
Відділення ядерної фізики та енергетики	–	–	–	1	–	12 (11)
Відділення фізико-технічних проблем енергетики	2	–	6	3	1	12 (11)

Висновки. У статті висвітлено загальні кількісні та якісні показники відображення у вітчизняних ЗМІ тематики, пов'язаної з проблемами науки та з діяльністю НАН України за 2009–2013 роки. Результати дослідження підтверджують, що рівень і характер репрезентації науки в публікаціях вітчизняних ЗМІ можуть розглядатися як один із важливих індикаторів статусу науки, її інституцій та наукового співтовариства у сучасному українському суспільстві.

Протягом досліджуваного періоду спостерігалось збільшення загальної кількості публікацій з проблем науки у вітчизняних ЗМІ (до 50% у порівнянні з періодом 2004–2008 років), що вказує на налагодження співпраці представників науки зі ЗМІ. Відбулася реконфігурація кола ЗМІ, які постійно висвітлювали наукову проблематику. В деяких ЗМІ було скорочено тематичні сторінки, присвячені проблемам науки, деякі ЗМІ було взагалі закрито. З'явилися нові «видання-лідери», розширився їх перелік.

Рейтинг найбільш значущих тематичних рубрик, пов'язаних з наукою та діяльністю НАН України, майже не змі-

нився порівняно з попереднім періодом. Спостерігалась висока інтенсивність виступів у ЗМІ представників таких актуальних наукових напрямів як нанотехнології, генетика, біологія, біохімія, фізіологія, матеріалознавство, інформатика, екологія, хімія. А активність представників відділень історії, філософії та права, літератури, мови та мистецтвознавства свідчить про посилення суспільно-гуманітарного акценту в репрезентації науки в ЗМІ та у відповідних дискусіях.

Інформаційна активність академіків та членів-кореспондентів різних відділень НАН України є важливим індикатором демократичності та прозорості підходу НАН України до обговорення проблем реформування академічної науки та перспектив її подальшого розвитку в українському суспільстві. Дані щодо інформаційної активності академіків та членів-кореспондентів НАН України у вітчизняних ЗМІ мають враховуватися в майбутньому для більш ефективного планування інформаційних та публіцистичних виступів учених у вітчизняних ЗМІ.

1. Головащенко Л. Р. Бібліографічний аналіз і моніторинг відображення проблем науки та діяльності НАН України у засобах масової інформації / Л. П. Головащенко, Л. О. Хоменко // Наука та наукознавство. – 2005. – № 4 (додаток). – С. 113–121.
2. Головащенко Л. Р. Бібліографічний аналіз і моніторинг відображення проблем науки та діяльності НАН України у засобах масової інформації за період 2004–2008 рр. / Л. П. Головащенко, Л. О. Хоменко, С. І. Примаченко, В. П. Бодєко // Наука та наукознавство. – 2016. – № 3. – С. 96–104.
3. Звіт про науково-дослідну роботу (заключний) «Дослідження проблем трансформації наукового потенціалу НАН України з урахуванням кризових явищ в економіці України» / Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України. – К., 2014. – С. 104–130.

Одержано 05.09.2016

Л. Р. Головащенко, Л. А. Хоменко, В. П. Бодєко, С. И. Примаченко

Мониторинг публикаций в отечественных СМИ по проблемам науки и деятельности НАН Украины, а также информационной активности ученых НАН Украины за период 2009–2013 гг.

По результатам мониторинга статей о науке в отечественных СМИ за 2009–2013 годы оценен потенциал отечественных СМИ в формировании социально значимого образа науки и научно-технической деятельности НАН Украины. Показана методология мониторинга. Представлены результаты анализа данных о тематике публикаций в отечественных СМИ по проблемам науки и деятельности НАН Украины (рейтинг периодических изданий по количеству статей, посвященных проблемам науки и деятельности НАН Украины, рейтинги тематических рубрик по публикациям в отечественных СМИ), информационной активности академиков и членов-корреспондентов НАН Украины в отечественных СМИ, содержательных характеристик публикаций. По данным мониторинга определены отделения НАН Украины с наибольшей информационной активностью в отечественных СМИ.

Ключевые слова: мониторинг, отечественные средства массовой информации, Национальная академия наук Украины, информационная активность, академики НАН Украины, члены-корреспонденты НАН Украины.